

El Museu d'Història de Catalunya. Una experiència singular

Espai Obert

Francesc Xavier Hernández Cardona

Professor de Didàctica de les ciències socials (UB).
Ex-coordinador històric-museogràfic del projecte del MHC.

El 29 de febrer de 1996 es va inaugurar a Barcelona el Museu d'Història de Catalunya. Va ser una inauguració apressada en un context electoral quan el conjunt encara acusava dèficits importants. S'obrien al públic un edifici i un conjunt d'instal·lacions que possibilitaven l'impuls d'una nova institució al servei de la dinamització cultural del país.

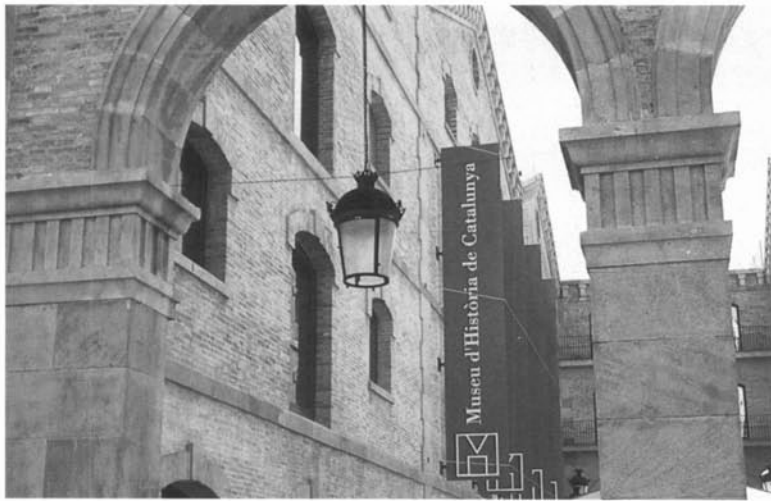
Una marxa contra rellotge

El MHC s'ha "construït" en poc més de 18 mesos. En aquest curtíssim temps s'ha pensat, s'ha dissenyat i s'ha executat un projecte considerable. El MHC s'impulsa per decisió política de la Generalitat de Catalunya. El procés s'acondueix mitjançant la creació d'un comissariat dirigit per Carme Laura Gil que gaudeix d'una autonomia important. Després d'un reconeixement exhaustiu de les ubicacions potencials, s'opta pels antics Dipòsits de Comerç del Port de Barcelona. S'organitzen equips de treball i es multipliquen els contactes amb les empreses i amb els professionals. L'equip nuclear que ataca el conjunt de l'exposició perma-

nent és extraordinàriament reduït. Xavier Hernández, Marina Miquel i Angels Solé assumeixen el disseny i la documentació dels continguts històrics i museogràfics. Marià Pi, Esteve Agulló, Carles Puig i Fèlix Sandoval s'encarreguen de l'organització espacial i del disseny; Montse Amenós i Marsa Amenós controlen la problemàtica dels espais escenogràfics. Entorn d'aquest nucli s'articulen les aportacions més diverses: empreses que executen la producció i documentalistes o historiadors que col·laboren puntualment en l'assessorament d'un període determinat.

Un contenidor complex

L'espai és magnífic: un edifici industrial de la darrereria del segle XIX en una zona de fàcil accés i de gran centralitat. Com a desavantatge cal destacar que el MHC ha d'entrar en competència en una àrea que disposa d'una gran oferta lúdica. L'edifici presenta una sèrie d'imponderables que condicionen el desenvolupament del projecte: sostres baixos —d'uns 3,50 m— i nombroses columnes. D'altra banda, l'edifici

Palau de Mar.
Façana del
Museu
d'Història de
Catalunya.
Fotografia:
Ramon Manent
(Arxiu
fotogràfic
MHC).

és una mostra notable del patrimoni arqueològic-industrial. Calia respectar-ne el caràcter industrial i fins i tot considerar-lo com un dels elements actius més preats del museu. L'edifici havia de mantenir el seu caràcter industrial i el repte era precisament posar les seves condicions a favor de l'opció museològica i museogràfica.

La variable pressupostària també ha estat important. El gruix de la despesa, sobre 3.000 milions, ha girat entorn de la recuperació i de la rehabilitació de l'edifici. Els equipaments propis del museu no han sobrepassat els 1.000 milions; el cost real de l'exposició permanent no ha passat dels 400 milions.

Una síntesi problemàtica

L'exposició permanent havia de presentar una síntesi entenedora de la història de Catalunya en poc menys de 4.000 metres quadrats. Quina opció calia prendre? Quin tipus d'història s'havia de presentar? Com es podia articular el discurs museològic? La solució no era fàcil. Les interpretacions de la història de Catalunya

són diverses i fragmentades. Els historiadors presenten, al seu torn, un panorama professional "libanitzat". La historiografia catalana pateix, endemés, un desfasament dramàtic entre la recerca i la divulgació. No hi ha tradició sòlida en el referent de difusió. Intentar tirar endavant un projecte de consens pactat entre els historiadors esdevenia inviable. Ajuntar vint o trenta historiadors al voltant d'una taula per a decidir o pactar continguts hauria significat la defunció prematura del projecte; a més, la variable dels continguts s'havia de conjuntar amb la variable museològica. Pretendre una opció semblant a partir d'un consens de museòlegs també es presentava difícil, atesa la diversitat dels continguts. A tot això, la urgència i les estretors del pressupost desaconsellaven opcions d'aquest tipus. El projecte es va endegar amb la sol·licitud de col·laboracions puntuals i sotmetent-lo a la consulta personal feta a historiadors representatius de diferents corrents i col·lectius.

Continguts i museologia

L'opció dels continguts està es-

tretament relacionada amb l'opció museològica i aposta per una història extensiva que uneix les variables polítiques amb les econòmiques, amb les tècniques i amb les de la vida quotidiana. L'exposició permanent no presenta en cap moment la variable política com a estructuradora o hegemònica. Pel que fa a l'opció museològica, les decisions també eren complexes. El museu no partia d'una col·lecció pròpia. En aquest sentit, el discurs no s'havia d'articular a l'entorn d'uns objectes o d'uns materials preexistents. Tanmateix, l'objecte d'estudi era extraordinàriament ampli: la història de Catalunya. Els paral·lels que hi poguéss haver en altres països difícilment s'ajustaven a les especificitats de la història nacional de Catalunya. Les experiències singulars d'altres llocs pel que fa a la història solament tenien una utilitat parcial. El MHC necessitava solucions pròpies per a respondre a totes les variables que es presentaven. Tot plegat es van tenir en compte les diferents tradicions i les experiències museològiques sobre la història i, molt particularment, aquelles que permetien una fàcil comprensió, una participació i una integració del visitant en l'atmosfera històrica. En aquest sentit, es van tenir en compte experiències tradicionals com les generades a partir del Skansen, o més contemporànies com el Beamish o el Museu de la Ciutat de Rüsselsheim, Jorvik, etc. D'una o altra manera, i salvant les distàncies d'escala i d'ubicació, s'han tractat d'incorporar al MHC experiències singulars de parcs temàtics i d'ecomuseus. L'altre gran corrent que s'ha recollit és el dels museus de

la ciència: hem intentat traslladar parcialment i al camp de la història la potència manipuladora i experimental dels museus de la ciència.

El resultat, més que un híbrid, ha estat un producte original i singular al servei de la comprensibilitat i de la participació, un nou model versàtil i generalitzable que s'alimenta de diferents tradicions i que desenvolupa solucions pròpies mai no proposades en el camp de la museologia històrica.

Proposta museogràfica

Els continguts del MHC s'organitzen cronològicament. Les primeres temptatives d'articulació temàtica es van abandonar aviat atesa la complexitat o la parcialitat que prenien. El discurs s'organitza a partir de tres estructures bàsiques: la línia temporal, els espais escenogràfics i els elements singulars.

La línia temporal s'ordena per períodes i per temes seguint un ordre més o menys cronològic. Els contenidors d'informació, lineals i versàtils, permeten agrupar els tipus més diversos de documents: peces, fotografies, documents escrits originals, documents sonors, documents o recreacions audiovisuals, materials cartogràfics, etc. Els conjunts lineals s'organitzen d'esquerra a dreta i segueixen un itinerari meridià al llarg de tota l'exposició permanent.

Els espais escenogràfics assoleixen diverses funcions. En alguns casos són rèpliques fidels d'espais arqueològics o quotidians i en altres tenen una funció

Interior del MHC.
Tenda de Jaume I.
Fotografia: Ramon Manent (Arxiu fotogràfic MHC).

simbòlica o evocadora. Cal tenir present que aquests espais s'han resolt amb grans limitacions d'alçada i d'escassetat d'espai.

Els elements singulars són de diversos tipus. La seva intencionalitat és fer participar al públic per mitjà de tota una sèrie d'interaccions mecàniques, informàtiques i vivencials.

La concentració i la riquesa de materials possibilita diferents tipus de visites. En cap moment no s'ha pretès controlar períodes d'estada ni itineraris tancats. Dins d'un àmbit, el públic pot seguir l'evolució cronològica a partir dels conjunts lineals o bé pot espigolar allò que més li cridi l'atenció dels elements singulars; també es pot fer una idea de conjunt a partir dels espais escenogràfics. Una visita pot durar dues hores o tot un dia d'acord amb els interessos de cada persona. En qualsevol cas, el conjunt és prou ric com per a provocar en el públic el desig de tornar-hi.

Tots els materials utilitzats en l'exposició són fàcilment reversibles o replantejables. L'exposició pot experimentar canvis puntuals o generalitzats d'acord

amb les noves expectatives de la recerca o amb el comportament del públic.

Han estat nombroses les veus que han afirmat que "això no és un museu" i que "és una exposició per a escolars"(?). L'autor d'aquestes ratlles no va ser partidari, en el seu moment, d'aplicar la paraula *museu* al centre, atès que el concepte *museu* comporta en el nostre país, una important càrrega pejorativa. Al cap i a la fi, força museus del país s'assemblen més a una botiga d'anti-quaris que no pas a una institució cultural. Tanmateix, la decisió política de donar al centre el nom de museu no ha de preocupar en absolut. Hi ha museus que ensenyen coses i n'hi ha que expliquen coses, i el concepte *museu* òbviament s'ha anat democratitzant. En poc temps, aquest nom estarà plenament assumit, tot i que, si volem emprar una terminologia més precisa, hauríem de parlar d'un *centre d'interpretació*.

Una institució sense polèmiques

S'esperava que l'exposició permanent fos una mena d'apoteosi del pujolisme o un reflex d'experiències sionistes. Nombrosos

col·lectius, professionals i polítics esperaven que s'inaugurés l'esperat centre pairalista per a llançar-s'hi al damunt. La rapidesa i la discreció amb la qual s'ha efectuat el projecte no ha deixat, d'altra banda, esclertes per a la polèmica. La inauguració de l'exposició ha deixat al descobert que no es tracta d'una cova sardanista, ans al contrari: hom ha pogut descobrir un centre modern, ben dissenyat i que presenta una síntesi històrica rica a l'abast de la comprensió i de la participació del gran públic. Davant d'aquesta situació, la polèmica s'ha hagut de reconver-tir ràpidament cap a consideracions irrellevants o tangencials. Les crítiques s'han centrat en la inauguració precipitada i inacabada (decisió política al marge de les consideracions tècniques), o

bé en les incorreccions de la producció... Una altra línia de crítiques ha passat per la condescendència: es diu que l'exposició està bé, ja que és per a les escoles i és didàctica! Una exposició didàctica? Òbviament, totes les exposicions han de ser didàctiques i rigoroses. Una exposició poc rigorosa mai no podria ser, per definició, didàctica. *Didàctica i ciència referent* no són termes contraposats, ans al contrari; la recerca i la divulgació han de ser serioses per principi.

Al cap de pocs mesos de la seva inauguració, el museu ja ha assolit un nombre de visites considerable, la qual cosa suposa un èxit important. L'objectiu principal—fer un museu d'història comprensible i competitiu—està complert. La intenció dels

tècnics que hi hem participat era crear un instrument poderós que pogués catapultar la història al sector de la indústria cultural i revitalitzar el patrimoni històrico-artístic en benefici del nivell cultural del país. (El bé més preat d'un país és una ciutadania de qualitat.) Hem lliurat a l'administració un estri potent susceptible de ser emprat a favor dels interessos de la comunitat i que pot tenir prou potència per a ser rendible des del punt de vista de l'empresa privada. Com l'utilitzarà l'administració? Això ja és una altra qüestió. El MHC hauria de ser el motor que dinamitzés altres museus d'història i el conjunt del patrimoni, un denominador comú que ordenés la política cultural en l'entorn històric i una falca pública per a impulsar la indústria cultural. Presentar la història de Catalunya i potenciar exposicions i iniciatives que vincuessin els museus i els centres d'estudis locals haurien de ser els objectius d'aquest pal de paller. Per a desenvolupar això, el MHC necessita personal competent, imaginació, recursos i autonomia. Hem demostrat, amb velocitat meteòrica, que amb els recursos nacionals i tècnics del país es pot desenvolupar un projecte competitiu. Esperem que l'experiència no quedi ni arxivada, ni malversada, ni minoritzada...

Interior del MHC.

Cuina dels anys trenta.

Fotografia: Ramon Manent
(Arxiu fotogràfic MHC).